

ChristenUnie

**Jaarverslag ChristenUnie
2012**

Inhoudsopgave

Hfst. 1	Het jaar 2012 in vogelvlucht	3
Hfst. 2	Organisatie	4
	2.1 Doelstelling	4
	2.2 Landelijk Bestuur	4
	2.3 Partijbureau	5
	2.4 Unieconvent	5
	2.5 Unie- en Ledencongressen	5
	2.6 Ledenaantal	6
Hfst.3	Meerjarenplan 2011-2014	7
	3.1 Herstel van vertrouwen	7
	3.2 Herbezinning over christelijke politiek	7
	3.3 Bezinning op inhoud en status van basisdocumenten	7
	3.4 Herziening bestuurstructuur	8
	3.5 Bezinning over en herziening van partijstructuur	
Hfst, 4	Strategie en afstemming	9
	4.1 Politiek Beraad	9
	4.2 Driehoeksoverleg	9
	4.3 Thematische partijcommissies	9
Hfst.5	Verkiezingen	10
	5.1 Tweede Kamerverkiezingen 12 september 2012	10
	5.2 Volgende verkiezingen	10
Hfst. 6	Overige activiteiten	11
	6.1 Opleidingscentrum	11
	6.2 Werkgroep Talent	11
	6.3 Ondernemersplatform	11
	6.4 Internationale Samenwerking	11
	6.6 Financiën	12
	6.7 Gebed	12
Hfst. 7	Vooruitblik naar 2013	13

1 Het jaar 2012 in vogelvlucht

Op vrijdag 13 april werd een Politiek Beraad gehouden onder de titel 'Goed voorbereid op Tweede Kamerverkiezingen'. Op dat moment wisten we uiteraard nog niet dat het kabinet acht dagen later zou vallen. In de week na de val kwam het Lenteakkoord tot stand, met een initiërende rol van Arie Slob. Het al geplande Unie- en Ledencongres van 12 mei kreeg gedeeltelijk een nieuwe invulling. Arie Slob werd daar tot lijsttrekker gekozen. In de weken daarna is in sneltreinvaart een krachtig verkiezingsprogramma tot stand gekomen 'Voor de verandering, 7 christelijk-sociale hervormingen'. En er is een mooie kandidatenlijst opgesteld. Beide zaken zijn vastgesteld op het verkiezingscongres van 30 juni in Amersfoort.

Vervolgens is een zomerse campagne gevoerd, uitmondend in de verkiezingen van 12 september. De resultaten vielen wat tegen, maar gelukkig kon het zeteltal behouden blijven, mede dankzij een lijstverbinding met de SGP.

Zo verliep 2012 anders voor het Landelijk Bestuur en het partijbureau dan vooraf was voorzien. De geplande bestuurlijke vernieuwing kon wel doorgang vinden, maar de partijvernieuwing liep vertraging op. In november is een werkcongres gehouden met ruim honderd deelnemers over partijvernieuwing, met name wat betreft de structuur. In 2013 zal dit proces voortgang krijgen.

2 Organisatie

2.1 Doelstelling

De Unieverklaring van de ChristenUnie, die door al haar leden wordt onderschreven, begint met deze zinnen:

“Wij, leden van de ChristenUnie, hebben ons verenigd om vanuit ons christelijk geloof invloed uit te oefenen op het bestuur van ons land en in de samenleving. Gelovig luisterend naar het Woord van God en met een open oog voor de werkelijkheid zoeken wij naar zijn wil. We laten ons daarbij aansporen door Gods opdracht om Hem lief te hebben en ook onze medemensen.”

De statuten voegen hier in artikel 2.2.a. aan toe:

“De ChristenUnie wenst haar doel onder meer te bereiken door op elk politiek niveau zo krachtig mogelijk vertegenwoordigd te zijn en daartoe actief deel te nemen aan de verkiezingen voor de Staten-Generaal, Provinciale Staten, Gemeenteraden en het Europees Parlement.”

Dit is wat het Landelijk Bestuur richtinggevend en motiverend ook in 2012 voor ogen stond bij al zijn activiteiten en besluiten.

2.2 Landelijk Bestuur

Het Landelijk Bestuur is belast met het bestuur van de landelijke vereniging de ChristenUnie. Het heeft in 2012 maandelijks vergaderd, met uitzondering van de zomermaand juli.

Tevens vonden er in 2012 reguliere overleggen plaats met het bestuur van de Bestuurdersvereniging, het curatorium van het Wetenschappelijk Instituut en het bestuur van de SGP. Wanneer mogelijk was het Landelijk Bestuur vertegenwoordigd op congressen van collega-partijen.

Op het Uniecongres van 12 mei is de samenstelling van het Landelijk Bestuur grondig gewijzigd. Het totaal aantal bestuursleden is teruggebracht tot zeven. Verder zijn de voorzitters van de Provinciale Unies als adviseurs betrokken bij de besluitvorming van belangrijke identiteitsgevoelige onderwerpen. Het voorstel van het Landelijk Bestuur om hen op te nemen als adviserende bestuursleden, haalde het niet.

Er werd onder veel dank afscheid genomen van mevr. Betty Poutsma-Jansen en de heren Peter Blokhuis, Jacques Christiaanse, Dick van Dijk, Peter van Duivenbode en Jan Harmsen.

Vanaf 12 mei had het Landelijk Bestuur de volgende zeven leden:

- Piet Adema, politiek secretaris	aftredend in 2015, herbenoembaar
- Bert Boerman, penningmeester	aftredend in 2013, niet herbenoembaar
- Sandra Korteweg-Vermeer, secretaris	aftredend in 2014, niet herbenoembaar
- Janneke Louisa-Mulder, voorzitter	aftredend in 2016, herbenoembaar
- Gert Schouwstra, internationaal secretaris	aftredend in 2016, niet herbenoembaar
- Klaas Tigelaar, vice-voorzitter	aftredend in 2015, herbenoembaar
- Jolande Uringa	aftredend in 2017, herbenoembaar

Eind december maakte mevr. Louisa bekend dat zij zich helaas genoodzaakt ziet om per 1 januari 2013 om persoonlijke redenen haar voorzitterschap neer te leggen.

2.3 Partijbureau

Het Partijbureau is belast met de ondersteuning en de ontwikkeling van de ChristenUnie en met de ondersteuning van het Landelijk Bestuur. Naast deze statutaire taakstelling, verzorgt het Partijbureau (een deel van) de administratie van het Wetenschappelijk Instituut, Perspectief, de ECPM, de ECPF, de Bestuurdersvereniging en de FICDD. Het partijbureau is gevestigd aan de Johan van Oldenbarneveltlaan 46, te Amersfoort.

De heer Menno van Hulst is door het landelijk bestuur aangesteld als directeur van het partijbureau. Zijn taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden zijn geregeld via een directiestatuut.

De heer Shahied Badoella, adjunct-directeur, heeft per 1 juli de organisatie verlaten, waarna een kleine reorganisatie is doorgevoerd. Er zijn drie afdelingen, die worden aangestuurd door een afdelingshoofd. De afdelingshoofden vormen samen met de directeur het managementteam.

De afdeling Algemene Zaken draagt zorg voor financiën, ledenadministratie en bestuurlijke ondersteuning.

De afdeling Opleiding & Advies is verantwoordelijk voor het Opleidingscentrum en geeft advies aan en zorgt voor verbinding tussen politieke vertegenwoordigers op alle niveaus. Ook besturen van kiesverenigingen en Provinciale Unies worden door dit team ondersteund.

De afdeling Communicatie & Voorlichting is verantwoordelijk voor communicatieadvies en uitvoering voor campagnes, ledenwerving, evenementen, publicaties en voorlichting.

Het is de intentie dat de afdeling Communicatie & Voorlichting en de afdeling Voorlichting van de Tweede Kamerfractie zover mogelijk geïntegreerd worden tot één afdeling.

In persoonlijk opzicht vonden in de kring van het partijbureau twee aangrijpende zaken plaats. Op 5 juni overleed Linda Barnum, secretaresse, op 30-jarige leeftijd. Op 16 november overleed Tjerk de Vries, de man van partijbureaumedewerker Janny de Vries, op 65-jarige leeftijd.

2.4 Unieconvent

Het Unieconvent bestaat uit de 12 provinciale voorzitters en heeft tot taak het Landelijk Bestuur gevraagd en ongevraagd van advies te dienen in alle aangelegenheden die de ChristenUnie betreffen. Verder heeft het Unieconvent een beslissende rol bij het vaststellen van de kandidatenlijst voor de Eerste Kamer. De heer Jan de Jonge uit Bennekom is voorzitter van het Unieconvent.

Op 14 januari 2012 is het Unieconvent waarschijnlijk voor de laatste keer bij elkaar gekomen.

Er is op die vergadering een goedkeuring uitgesproken voor een voorstel van het Landelijk Bestuur om het Unieconvent op te heffen en de adviesfunctie van het Unieconvent meer rechtstreeks te maken door de Provinciale Unievoorzitters q.q. adviserende leden van het Landelijk Bestuur te maken (zie ook paragraaf 2.1).

De functie van het vaststellen van de kandidatenlijst voor de Eerste Kamer wordt dan bij het Uniecongres gelegd.

2.5 Unie- en Ledencongressen

Op 12 mei is een Unie- en Ledencongres gehouden in Zwolle. Enkele weken voor dit congres is het kabinet Rutte I gevallen. Het Landelijk Bestuur stelde voor om Arie Slob te benoemen als lijsttrekker voor de volgende Tweede Kamerverkiezingen, hetgeen door het congres met acclamatie is aangenomen.

Verder is de wijziging van de bestuursstructuur (zie ook paragraaf 2.1 en 2.4) aan de orde gekomen. De bespreking hiervan heeft nog niet tot een sluitend besluit geleid.

Tijdens het Ledencongres zijn deelsessies over uiteenlopende onderwerpen gehouden en zijn resoluties besproken en in stemming gebracht. Een opvallende resolutie ging over de plaats van Rooms-katholieken binnen de partij. Met vrijwel geen tegenstemmers werd de resolutie aangenomen

die uitspraak dat rooms-katholieke en protestantse partijleden in alle opzichten op gelijke voet staan, en de partij actief mogen dienen in politieke functies.

Op 30 juni is in Amersfoort een Uniecongres gehouden dat geheel in het teken stond van de Tweede Kamerverkiezingen van 12 september. De kandidatenlijst en het verkiezingsprogramma is besproken en vastgesteld.

2.6 Ledenaantal

Het aantal leden van de ChristenUnie is gedaald. Het aantal nieuwe leden bedroeg 1.182, het aantal leden dat werd uitgeschreven 1.891, een netto verlies van 778. De teller staat per 31 december 2012 op 24.067 leden.

Naast leden heeft de ChristenUnie ook 'vrienden'. Vrienden van de ChristenUnie zijn personen die de ChristenUnie financieel willen steunen, maar die niet zover willen gaan om lid te worden.

Het aantal vrienden van de ChristenUnie is met 435 gestegen tot 1.197.

3 Meerjarenplan 2011 – 2014

Mede geïnspireerd door het evaluatierapport 'Met hart en ziel' van december 2010 heeft het Landelijk Bestuur in 2011 een bestuurlijke meerjarenagenda opgesteld.

In dit hoofdstuk wordt puntsgewijs die agenda genoemd en de voortgang die in 2012 is gemaakt wordt vermeld.

3.1 Herstel van vertrouwen

'Met hart en ziel' constateerde een te bestuurlijke inslag van 'Den Haag' waardoor afstand en gebrek aan vertrouwen is ontstaan tussen de lokale en provinciale basis van de partij en Haagse en Amersfoortse 'top'.

Om het vertrouwen te herstellen is veel werk gemaakt van bezoeken aan lokale fracties en kiesverenigingen door de Tweede Kamerfractie.

Het opnemen van de Provinciale Unievoorzitters als vaste adviseurs van het Landelijk Bestuur heeft ook als doel het contact met de basis te versterken.

Zowel voor als na de verkiezingen is een tour gehouden door de regio's om de verkiezingen voor te bereiden respectievelijk te evalueren.

3.2 Herbezinning over christelijke politiek

De christelijke partijen hebben na 12 september nog maar 21 zetels in de Tweede Kamer, een historisch dieptepunt. Ook wordt regelmatig door christenen betwijfeld of het wel een goede keuze is om als christenen een eigen partij te vormen. Zou het niet beter zijn als christenen binnen seculiere politieke partijen hun werk gaan doen?

Het Landelijk Bestuur is van mening dat dit in de Nederlandse context niet de beste oplossing is.

Ook meent het bestuur dat er geen reden is om christelijke politiek als het ware opnieuw uit te vinden.

Wel wil het bestuur een proces starten waarin christen-politici worden bevroegd naar hun diepste drijfveren. Door een dergelijk 'interview-project' kan een frisse blik gegeven worden op wat christenen in de politiek drijft en wat zij willen bereiken.

Door de verkiezingen is dit project in 2012 niet van de grond gekomen en naar 2013 doorgeschoven.

3.3 Bezinning op inhoud en status van basisdocumenten

Al geruime tijd leeft er binnen de partij een ongemakkelijk gevoel bij enkele basisdocumenten van de ChristenUnie, met name het kernprogramma en de uniefundering.

In 2007 is al een proces gestart om te komen tot een nieuw kernprogramma. Aanleiding daarvoor was dat dit programma nog duidelijke sporen van een 'fusiedocument' vertoont en dat er enkele theocratische elementen in zitten. Dat proces heeft toen niet tot een resultaat geleid.

Verder is er vanuit delen van de achterban onvrede met de verwijzing naar de drie formulieren van eenheid in de uniefundering. De onvrede is het grootst bij evangelische en katholieke leden en potentiële leden.

Het Landelijk Bestuur wil in 2013 een proces starten om te komen tot bezinning op inhoud en status van de basisdocumenten.

3.4 Herziening bestuursstructuur

In 2011 is de herziening van de bestuursstructuur gestart. Zoals in hoofdstuk twee al is aangegeven, is het proces formeel nog niet geheel afgerond. De verwachting is dat dit op het Uniecongres van het voorjaar van 2013 zal gebeuren.

3.5 Bezinning over en herziening van partijstructuur

De ChristenUnie is een vereniging van verenigingen. Het Landelijk Bestuur twijfelt er aan of dat de beste structuur is om leden optimaal bij de partij te betrekken. De bezinning hierover is gestart tijdens een deelsessie op het Ledencongres van 12 mei 2012. Op 30 november is er een werkconferentie over dit onderwerp gehouden, waar alle leden voor zijn uitgenodigd. Het resultaat van die werkconferentie is dat het Landelijk Bestuur op het voorjaarscongres van 2013 met een voorstel over partijvernieuwing zal komen.

4 Strategie en afstemming

Binnen de partij fungeren diverse overleggen waarbinnen de politieke strategie wordt besproken en waarin zaken worden afgestemd.

4.1. Politiek Beraad

Het Politiek Beraad bestaat uit vertegenwoordigers (voorzitters en directeuren) van alle geledingen binnen de ChristenUnie. Dit beraad komt eens in de zes weken bijeen en bespreekt actuele politieke onderwerpen, die voor de ChristenUnie van belang zijn. Het Politiek Beraad staat onder voorzitterschap van de politiek secretaris van het Landelijk Bestuur. Er is één keer, namelijk op 13 april, een zogenaamd 'Politiek Beraad plus' gehouden; hier werden naast de vaste deelnemers een beperkt aantal partijgenoten en externe communicatiedeskundigen uitgenodigd om de strategie richting volgende Tweede Kamerverkiezingen te bespreken.

4.2. Driehoeksoverleg

Eén keer per week is er een telefonisch overleg tussen de politiek leider van de partij, de partijvoorzitter en de directeur van het partijbureau.

4.3. Thematische partijcommissies

Er is een aantal Thematische partijcommissies (TPC's), die gevraagd en ongevraagd advies kunnen geven over verschillende beleidsthema's. Er zijn nu TPC's op het terrein van Openbaar Bestuur (voorzitter Ernst Cramer), Zorg (voorzitter Esmé Wiegman), Duurzaamheid (voorzitter Robert de Graaff, later Martine Vonk) en Onderwijs, onderzoek & ontwikkeling (voorzitter Jan Harmsen), Jeugd & gezin (voorzitter Annelies van der Kolk) en Ontwikkelingssamenwerking (voorzitter Reinier van Hoffen).

5 Verkiezingen

5.1 Tweede Kamerverkiezingen 12 september 2012

De Tweede Kamerverkiezingen vonden plaats op 12 september.

In totaal zijn er 295.000 stemmen op de ChristenUnie uitgebracht. Dat is ongeveer 10.000 minder dan twee jaar geleden. Onderzoek wijst uit dat we netto met name stemmen hebben verloren aan PvdA, SGP en in iets mindere mate aan de SP en VVD. Van het CDA hebben we netto gewonnen.

De lijstverbinding met de SGP bleek nodig om de vijfde zetel binnen te halen. Verkozen zijn Arie Slob (fractievoorzitter), Joël Voordewind, Carola Schouten, Gert-Jan Segers en Carla Dik-Faber.

Onder veel dank werd afscheid genomen van de Kamerleden Cynthia Ortega en Esmé Wiegman.

In november werden er in drie plaatsen herindelingsverkiezingen gehouden waar de ChristenUnie aan meedeed.

5.2 Volgende verkiezingen

Op 13 november 2013 zal er in een aantal gemeentes herindelingsverkiezingen worden gehouden.

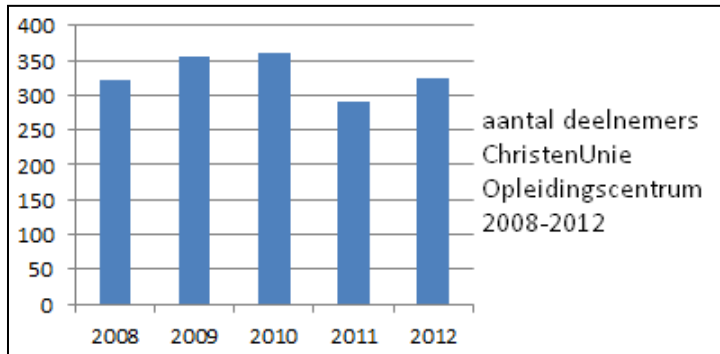
Op 19 maart 2014 vinden gemeenteraadsverkiezingen plaats. Het Europese Parlement wordt in Nederland waarschijnlijk op 21 mei gekozen. Op 18 maart 2015 zijn er Provinciale Statenverkiezingen, gevolgd door Eerste Kamerverkiezingen op 26 mei 2015. De waterschapsverkiezingen zullen waarschijnlijk tegelijk met de Provinciale Statenverkiezingen plaatsvinden.

Als het kabinet Rutte II de hele periode uitzit, zijn de verkiezingen gepland voor het voorjaar van 2017.

6 Overige activiteiten

6.1. Opleidingscentrum

In 2012 is het aantal deelnemers t.o.v. het jaar ervoor licht gestegen, zie de grafiek hieronder.

Een aantal voorgenomen beleidsontwikkelingen moest worden uitgesteld naar 2013 vanwege wisselende personele bezettingen niet-geplande Tweede Kamerverkiezingen.

6.2. Werkgroep Talent

De werkgroep Talent is bezig geweest met de volgende zaken:

- de doorontwikkeling van de talentenbank Mijn Profiel;
- de advisering en ondersteuning van de selectie van nieuwe leden voor het Landelijk Bestuur;
- het bemiddelen bij het zoeken van wethouders bij tussentijds optredende vacatures;
- het adviseren en ondersteunen bij sollicitaties van burgemeesters.

De ChristenUnie bereikte in 2012 het record van een elftal burgemeestersposten, waarvan twee waarnemend. Ook werd dit jaar voor het eerst een vrouwelijke burgemeester van de ChristenUnie benoemd.

6.3. Ondernemersplatform

Er is een landelijk ondernemersplatform gestart van christenondernemers. Deze komen twee keer per jaar bij elkaar om te spreken over de relatie politiek/ondernemen/christen zijn en om elkaar te ontmoeten. Het platform bestaat uit een dertigtal ondernemers.

Een financiële actie onder de leden van dit platform leverde een substantiële bijdrage aan de campagnekas op.

6.4 Internationale samenwerking

European Christian Political Movement (ECPM)

De ChristenUnie is lid van de ECPM, een organisatie waarin Europese christelijke partijen en volksvertegenwoordigers zich verenigen. De secretariaatsfunctie van de ECPM is na een zog. tender-procedure toevertrouwd aan het partijbureau van de ChristenUnie. In de loop van 2012 kregen we van de Europese Commissie te horen dat het ongewenst is dat een lidpartij deze functie vervuld. Daarom is per 1 jan 2013 een nieuwe behuizing gezocht en gevonden: Utrechtseweg 2, Amersfoort.

European Christian Political Foundation (ECPF)

Europese politieke partijen hebben ook het recht om een eigen wetenschappelijke stichting op te richten. Het ECPM heeft dat gedaan en in 2011 is er subsidie voor verkregen. De ECPF organiseert Europa-breed congressen en verzorgt publicaties op het gebied van christelijke politiek.

De secretariaatsfunctie van de ECPF is na een zog. tender-procedure toevertrouwd aan het partijbureau van de ChristenUnie. Ook hier geldt dat een nieuwe behuizing is gevonden, samen met de ECPM.

Nederlands Instituut voor Meerprijen Democratie (NIMD)

De ChristenUnie is één van de founding fathers van het NIMD. De participatie van de politieke partijen binnen het NIMD is de laatste jaren drastisch teruggebracht. De heer Eimert van Middelkoop is lid geworden van de Raad van Toezicht. Partijbureau medewerker Guido van Beusekom is lid van de adviesraad.

Foundation for International Christian Democratic Development (FICDD)

In 2008 heeft de ChristenUnie de FICDD opgericht; een stichting ter bevordering van christelijke politiek in met name jonge, zich ontwikkelende democratieën. De besteding van de MATRA-gelden vindt ook plaats binnen deze organisatie.

Daarnaast is ondersteuning gegeven aan politieke of maatschappelijke organisaties, die aan de ChristenUnie verwant zijn, in Suriname, Curaçao, Bonaire, verschillende Midden-Amerikaanse landen en Haïti.

In 2012 was voor het eerst een deel van de MATRA subsidie bestemd voor Noord-Afrika. De plannen om dit te besteden in m.n. Egypte zijn door de politieke onrust gedwarsboemd en daardoor niet gerealiseerd.

6.5. Financiën

Het jaar 2012 verliep door de verkiezingen geheel anders dan begroot. Er is bijna € 400.000 uitgegeven aan de verkiezingen. Doordat er positief is gereageerd op giftenacties is het negatief resultaat beperkt gebleven tot €102.468.

Dit resultaat is als volgt verwerkt:

Toevoeging algemene reserve	€	0
Onttrekking bestemmingreserve personeel	€	-20.000
Onttrekking bestemmingsreserve Opleiding	€	-5.000
Onttrekking bestemmingsreserve verkiezingen	€	-77.469
	€	<u>102.469</u>

De bestemmingsreserve personeel is i.v.m. verminderde risico's teruggebracht tot € 100.000.

In de bestemmingsreserve verkiezingen ('verkiezingskas') zit ruim € 200.000, hetgeen een redelijke basis is voor de komende Europese verkiezingen en eventueel Tweede Kamerverkiezingen.

Ondanks teruglopende inkomsten uit subsidies en een afnemend ledenaantal is de ChristenUnie een financieel gezonde vereniging.

6.6 Gebed

De ChristenUnie is een partij van het motto *Ora et labora*, bid en werk. Door middel van reguliere (digitale) gebedsbrieven, maar ook door incidentele oproepen tot gebed heeft het bestuur hier in 2012 aandacht voor gevraagd. Voor het eerst is voor een campagne een campagnepastor benoemd, ds. Ron van der Spoel. Ook participeert de ChristenUnie in de landelijke gebedsdag.

7 Vooruitblik naar 2013

In oktober 2012 heeft het Landelijk Bestuur het Jaarplan 2013 in hoofdlijnen vastgesteld, onder de titel 'Scherp aan de wind'.

1. We gaan partijbreed toewerken naar de **gemeenteraadsverkiezingen**. Daarbij stemmen we optimaal het politiek handelen op diverse niveaus af om zo tijdens de gemeenteraadsverkiezingen goede resultaten te halen.
2. We zoeken de netwerken met **christelijke maatschappelijke organisaties** verder op en bouwen die uit. Ook met christelijke en kerkelijke opinieleiders. We maken delen uit van en stimuleren de beweging van christenen die de handen uit de mouwen steken in de maatschappij.
3. De partij vertoont in structuur de trekken van de fusie in 2000. Het is goed om de **partij toekomstbestendig** te maken. Het gaat hier om een partijstructuur waarin gewone leden meer zeggenschap krijgen.
4. De **kerndocumenten** moeten weerspiegelen wie we zijn of willen zijn. Het kernprogramma heeft een update. De verwijzing naar de formulieren van eenheid in de Uniefundering wordt in toenemende mate als ongewenst beschouwd en belemmerend voor onze identiteit. Dit wordt in 2013 aan de orde gesteld.
5. De organisatie van partijbureau en de diverse geledingen moet effectief zijn maar ook efficiënt worden geregeld. Met weinig middelen willen we samenwerking en afstemming realiseren, zonder aan daadkracht te verliezen. Met name **samenwerking partijbureau en Tweede Kamerfractie** biedt nog groeimogelijkheden.
6. Een politieke partij kan niet zonder frequente en intensieve **overlegplatforms**, buiten de hiërarchische kaders om. Om te delen, luisteren, afstemmen, coördineren, klankborden worden nieuwe middelen ingezet of oude middelen aangescherpt.